

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ PROJECT

3ο ΕΠΑΛ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

**" ΦΙΛΙΑ : Ένα σημαντικό κομμάτι στη
ζωή μας "**

*Οι Αληθινοί φίλοι κλαίνε όταν φεύγεις,
ενώ οι δήθεν φεύγουν όταν κλάις.*

ΤΑΞΗ Α 2

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2016

ΟΜΑΔΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

1η ομάδα

Καλογεράκης Μάνος
Λιοδακακης Μανος
Γαβρας Κωστας
Βαθαι Μαριος
Δημητριάδης Σταυρος

2 η ομάδα

Βασιλόπτος Ανδρέας
Θοδωρής Παναγιώτης
Λέσι Ρονάλντο
Κάββαλος Μάνος

3η ομάδα

Σίμος Ζερβός
Δημητρης Βαν
Μαρίνος Γκεμιτζόγλου
Γιώργος Γκατζής
Παύλος Κολεσίδης

4η ομάδα

Ρενάλντο Μάρκου
Έρσον Βότση
Λουκά Αχαλκάτση
Μανος Καλουτσάκης
Φώτης Κυπριωτάκης

ΟΜΑΔΑ: / friends for ever /

Καλογεράκης Μάνος
Λιοδακάκης Μάνος
Γαβράς Κώστας
Βαθάι Μάριος
Δημητριάδης Σταύρος

Φιλία σημαίνει να μοιράζεσαι ιδέες, σκέψεις, ανάγκες, αισθήματα, όνειρα, αξίες, χρόνο, αντικείμενα.

Το να περπατάς με ένα φίλο στο σκοτάδι είναι καλύτερο από το να περπατάς μόνος στο φως.

Δεν κάνουμε πια φίλους στα γεράματα. Έτσι κάθε απώλεια είναι ανεπανόρθωτη.

Πραγματικός φίλος είναι αυτός που έρχεται κοντά όταν όλος ο υπόλοιπος κόσμος απομακρύνεται.

Κανένας άνθρωπος δεν είναι αποτυχημένος όταν έχει φίλους.

Καλός φίλος είναι αυτός που λέει καλά λόγια για σένα πίσω από την πλάτη σου.

Ο καλός φίλος και η σκιά εμφανίζονται μόνον όταν ο ήλιος λάμπει.

Έχουν σημασία οι φίλοι;

Ο Πίκι και ο Ντάνι είναι δύο έξυπνα, ζωηρά παιδιά τριών χρονών, που πηγαίνουν στην ίδια τάξη του νηπιαγωγείου. Παρ' όλο που ο Ρίκι δεν ήρθε στο νηπιαγωγείο παρά αρκετές εβδομάδες μετά την έναρξη της

φθινοπωρινής περιόδου, γρήγορα κατάφερε να κάνει φιλίες με –το λιγότερο- δέκα από τα άλλα παιδιά στη μεγάλη αυτή τάξη. Είναι το δίχως άλλο το πιο δημοφιλές αγόρι της τάξης και όλοι λένε στην αυλή: “ Ρίκι, θα παίξεις μαζί μας;” ή “Ο Ρίκι είχε μια καλή ιδέα”. **“Είναι ωραίο να ’χεις φίλους”**, λέει ο Ρίκι. “Μ’αρέσουν οι φίλοι, ο Τζος, ο Τόνι, ο Κάλεμπ, ο Ντέιβιντ. Είναι όλοι φίλοι μου”.

Ο Ντάνι είναι το ίδιο πρόθυμος, όσο και ο Ρίκι, να κάνει φίλους, αλλά δυσκολεύτηκε περισσότερο σ’αυτό. Όταν τον ρωτούν ποιος είναι ο καλύτερος του φίλος στο σχολείο, ο Ντάνι απαντά: “ο Κάλεμπ”. Στην ερώτηση “γιατί”, ο Ντάνι , απαντά : **“Γιατί θέλω να’ ναι”**. Σε διάφορες περιόδους της ανάπτυξης τους μερικά παιδιά μπορεί να ενδιαφέρονται περισσότερο για τη ζωγραφική, το διάβασμα ή ακόμα την ονειροπόληση, παρά για τη δημιουργία φιλικών σχέσεων με άλλα παιδιά. Για την πλειοψηφία όμως των παιδιών οι φιλίες είναι στο κέντρο της ζωής τους από την ηλικία των τριων χρόνων –σε μερικές περιπτώσεις και νωρίτερα- ως την εφηβεία. Οι φιλίες απασχολούν τα παιδιά, τόσο ως ενεργητική συμπεριφορά όσο και ως ένας κόσμος σκέψεων και φαντασίας, για ένα μεγάλο μέρος του χρόνου τους. Είναι συχνά οι πηγές της μεγαλύτερης χαράς τους και των βαθύτερων απογοητεύσεων τους.

Στις συναντήσεις των

παιδιών ακούγονται συχνά φράσεις σαν κι αυτές: “Η ζωγραφιά μου είναι καλύτερη από τη δική σου”, “Ποιος μπορεί να τρέξει γρηγορότερα, εγώ ή εσύ;” και “Να δούμε ποιος μπορεί να σκαρφαλώσει ψηλότερα” .Αυτές οι προτάσεις, οι ερωτήσεις και οι προκλήσεις φαίνονται αρχικά να υποδηλώνουν ότι η κοινωνία των παιδιών είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστική. Αν όμως εξεταστεί το πράγμα παραπέρα, τέτοιες συναντήσεις πρέπει να θεωρούνται ότι αντανακλούν όχι τόσο την ανταγωνιστικότητα, όσο τη γενική ανθρώπινη ανάγκη της αυτοκαταξίωσης μέσα από τη σύγκριση με

τους άλλους.

Τα παιδιά χρειάζονται πολλούς φίλους για να είναι ευτυχισμένα. Οφείλουμε να σεβαστούμε τις διαφορετικές κοινωνικές ανάγκες και τους τύπους των παιδιών, όπως και την πραγματική ανάγκη για απομόνωση που έχουν πολλά παιδιά. **Σίγουρα η ποιότητα των παιδικών φιλικών σχέσεων είναι πολυτιμότερη από την ποσότητα τους.** Ακόμη οφείλουμε να αντισταθούμε στον πειρασμό της ρομαντικής θεώρησης των στενών φιλικών σχέσεων. Οι κλειστές φιλίες των παιδιών μπορεί να έχουν τόσο ανεπιθύμητες όσο και επιθυμητές συνέπειες. Τα παιδιά, μέσα από τη σχέση τους το ένα με το άλλο, μαθαίνουν όχι μόνο πώς να τα πάνε καλά με τους άλλους, αλλά και πως ν' απορρίπτουν τους άλλους (`` Δεν μπορείς να παίξεις μαζί μας ``), να τους βάζουν σε καλούπια και να δείχνουν επιθετική ή αντικοινωνική συμπεριφορά. Οι στενές φιλίες ανοίγουν δρόμο όχι μόνο στην αυτοπαραδοχή, στην εμπιστοσύνη, στην επικοινωνία, αλλά και στην ανασφάλεια, το φθόνο, τη μνησικακία. Η πραγματικότητα είναι ότι αυτές οι πολύ στενές σχέσεις των παιδιών κάνουν εμφανή όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των στενών σχέσεων των ενηλίκων κι εδώ συμπεριλαμβάνονται τόσο τα εποικοδομητικά όσο και τα βλαβερά στοιχεία των σχέσεων αυτών. **Ίσως η μεγαλύτερη διαφορά στον τρόπο δράσης με άλλους μεταξύ παιδιών και ενηλίκων είναι ότι τα παιδιά έχουν μεγαλύτερη ροπή στην ειλικρίνεια.**

Το γεγονός όμως ότι οι παιδικές φιλίες μπορεί να είναι επιζήμιες, είναι χρήσιμο προκειμένου να υπογραμμιστεί η σημασία τους. **Οι φίλοι εκπληρώνουν μια σπουδαία για τα παιδιά αποστολή, που δεν μπορούν να υπηρετήσουν οι γονείς και παίζουν κριτικό ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών και του αισθήματος ταυτότητας.** Οι εμπειρίες των παιδιών με τους φίλους τους έχουν επιπτώσεις στην κατοπινή τους εξέλιξη κι εδώ συμπεριλαμβάνεται ο προσανατολισμός τους στη φιλία και την αγάπη των ενηλίκων. Είναι έτσι σημαντικές οι φιλίες και μπορεί να είναι εστιακά σημεία για την ποιότητα της ζωής. Ο Ντάνι ενδέχεται να αποδεχτεί το ίδιο πετυχημένος όσο και ο Ρίκι στις κατοπινές κοινωνικές σχέσεις του. Εντούτοις, η διαφορά ανάμεσα σ' ένα παιδί με κλειστές φιλίες κι ένα παιδί που επιθυμεί να έχει φίλους αλλά δεν είναι ικανό γι' αυτό, μπορεί να είναι διαφορά ανάμεσα σ' ένα παιδί ευτυχισμένο και σ' ένα που έχει πολλές ταλαιπωρίες στη ζωή του.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΦΙΛΙΕΣ

Στα δύο πρώτα χρόνια της ζωής τους, τα μικρά κάνουν συχνά κοινωνικές σχέσεις όχι μόνο με τους μεγάλους και με τ' άλλα όμοιά τους παιδιά αλλά και με τα μεγαλύτερα τους αδέρφια ή παιδιά. Τέτοιες σχέσεις πρέπει να τοποθετούνται ανάμεσα στις πρώιμες φιλικές σχέσεις του παιδιού. Από κάποια άποψη αυτές οι σχέσεις, που διασταυρώνουν διαφορετικές μεταξύ τους ηλικίες, προωθούν ιδιαίτερα τις κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού το μεγαλύτερο παιδί –ας πούμε ένα τρίχρονο ή τετράχρονο παιδί– είναι λιγότερο επιβλητικό από έναν ενήλικο, ενώ συγχρόνως είναι περισσότερο επιδέξιο και ανταποκρίνεται πιο πολύ από ένα συνομήλικο μικρό παιδί. Η εμπειρία της επιτυχημένης αλληλεπίδρασης με μεγαλύτερα παιδιά μπορεί επίσης να ενθαρρύνει τα παιδιά και τα νήπια να ξεκινήσουν σχέσεις και με συνομήλικους τους.

Όταν γίνουν δύο χρόνων, τα παιδιά φαίνονται τα έχουν μια αρχική αντίληψη του <<φίλου>>, σαν ενός οικείου, σαν κι αυτά, παιδιού, από το οποίο κάποιος προσδοκεί ιδιαίτερα ανταπόκριση και με το οποίο απασχολείται με μια ξεχωριστή και ευχάριστη σειρά από δραστηριότητες. Οι αντιλήψεις του παιδιού για τη φιλία και η αντίστοιχη συμπεριφορά του συνεχίζουν να εξελίσσονται. **Αλλά οι ρίζες αυτών των μετέπειτα εξελίξεων βρίσκονται κιόλας σταθερά στα πρώτα δυο χρόνια της ζωής.**

ΟΜΑΔΑ: " BEST FRIENDS "

Βασιλώττος Ανδρέας
Θοδωρής Παναγιώτης
Λέσι Ρονάλντο
Μυρτέλη Έντζη
Κάββαλος Μάνος

Φιλία Ο ορισμός του αληθινού φίλου!

Το άτομο που θα σου παραχωρήσει τον ώμο του για να κλάψεις, που θα σε σηκώσει να χορέψετε όταν δεν θα έχεις όρεξη, που θα σε αφήνει να εκδηλώνεις το «είναι» σου, και θα δέχεται τον πραγματικό σου εαυτό, που θα βρίσκει πάντα μία αφορμή για να ξεκινήσει την κουβέντα και που θα σου λέει κάθε μέρα καλημέρα, που αν σου τελειώνει η δύναμη, θα σου δίνει από τη δική του, και αν σκοντάψεις θα σε σηκώσει, **αγνοώντας τον ενδεχόμενο κίνδυνο να πέσει και ο ίδιος.** Αυτός είναι ο φίλος, **και όσους πιο πολλούς διαθέτει ένας άνθρωπος, τόσο πιο ευτυχισμένος είναι.**

Γιατί στην αληθινή φιλία, η ιδιοτέλεια, η φιλοκέρδεια, η συμφεροντολογία, η κερδοσκοπία, η σκοπιμότητα και η ωφελιμότητα είναι άγνωστες, και μόνο η αγάπη και η ανυστεροβουλία υπάρχουν, εξαλείφοντας τη ζήλια, τον ανταγωνισμό, το μίσος και την αδιαφορία. Γιατί ο φίλος θα είναι πάντα δίπλα σου, καθώς θα είναι η προέκταση του εαυτού σου, κάνοντας κατ' αυτό τον τρόπο δυσδιάκριτα τα όρια ανάμεσα στο «εγώ» και το «εσύ», και προτάσσοντας το «εμείς» σθεναρά και απροκάλυπτα...

Τι είναι φίλος;

“Είμαστε τώρα φίλοι, γιατί ξέρουμε τα ονόματα μας”, λέει ο Τόνι, τριάντισι χρόνων.

Οι φίλοι δε «βουτάνε πράγματα ούτε «σνομπάρουν», δε φιλονικούν ούτε διαφωνούν. “Αν είσαι εντάξει μαζί τους, θα ’ναι κι αυτοί εντάξει μαζί σου”, κατά την οχτάχρονη Τζούλι.

“Φίλος είναι αυτός με τον οποίο μπορείς να μοιραστείς τα μυστικά σου στις τρεις το πρωί, με Κλερασίλ στο πρόσωπο”, κατά την δεκατρίχρονη Ντέμπορα.

Η φιλία που θεωρείται σημαντική, χαρακτηρίζεται από αμοιβαία εμπιστοσύνη, επιτρέπει μια εντελώς ελεύθερη έκφραση της συγκίνησης, το σπάσιμο της μοναξιάς μπορεί να αποσβέσει, μέσα σε όρια, την αντίθεση με τον άλλο, εμπεριέχει τη δυνατότητα για συζήτηση πάνω σε κρίσιμα ζητήματα, δίνει ευκαιρίες για εμπλούτιση και πλάτεμα του εαυτού μας μέσα από την αντιμετώπιση των διαφορών.

Όπως δείχνουν αυτές οι προτάσεις οι αντιλήψεις για την έννοια του φίλου και τη φύση της φιλίας διαφέρουν πολύ μεταξύ τους. Είναι πάντως φανερό ότι οι τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι εννοούν τη φιλία αλλάζουν με το πέρασμα της παιδικής ηλικίας. Το μικρό παιδί, από τα τρία ως τα πέντε χρόνια περίπου αποβλέπει χαρακτηριστικά σε φίλους ‘σαν σε κάποιους φυσικούς συμπαίκτες της στιγμής’. Αντίθετα το μεγαλύτερο παιδί, στα έντεκα ή δώδεκα, αποβλέπει σε φιλίες ως σχέσεις που προϋποθέτουν ‘στενή αμοιβαία συνεισφορά’. Φίλοι θεωρούνται άτομα που εξασφαλίζουν στενή σχέση και υποστήριξη. Το παιδί αντιλαμβάνεται ότι για να πετύχει αυτούς τους στόχους, οι στενοί φίλοι πρέπει να του ταιριάζουν ψυχικά, να μοιράζονται τα δικά του ενδιαφέροντα.

Τι είδους άνθρωποι γίνονται καλοί φίλοι;

Όταν τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας ρωτιούνται τι είδους άνθρωπος τους κάνει για φίλος, απαντούν: **‘Κάποιος που παίζει πολύ’**. Ο Στίβεν, για παράδειγμα, μας λέει ότι ο Κρέιγκ είναι φίλος του, γιατί **‘δεν παίρνει πράγματα από μένα’**. Αντίθετα ο Τζέικ δεν είναι φίλος του γιατί **‘παίρνει από μένα πράγματα’**. Όταν ρωτάνε ένα μικρό παιδί, γιατί ένα άλλο παιδί είναι φίλος του, η πιο κοινή απάντηση που παίρνετε είναι: **‘Γιατί μου αρέσει’**. Τα παιδιά σ’ αυτή τη φάση δεν αναφέρονται στις ψυχικές ιδιότητες των φίλων τους και, το πολύ πολύ, να κάνουν στερεότυπες περιγραφές όπως αυτές: **‘είναι χαριτωμένη’**, **‘είναι κακός’**.

Τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν άλλες αντιλήψεις για τα προσόντα που απαιτούνται στις φιλίες. Τονίζουν την ανάγκη **για ψυχική συμφωνία**. Μια όψη αυτής της επικοινωνίας είναι το ταίριασμα στις αντιλήψεις και τα ενδιαφέροντα.

Πώς δημιουργούνται οι φιλίες ;

Για τα παιδιά που αποβλέπουν στη φιλία από την άποψη της στιγμιαίας αλληλεπίδρασης, η φιλία φτιάχνεται απλά μέσα στο παιχνίδι με ένα άλλο παιδί.

Τα μεγαλύτερα παιδιά, που βλέπουν τις φιλίες σαν διαρκείς σχέσεις πέρα από μεμονωμένες δυσκολίες, θεωρούν ότι η διαδικασία είναι περισσότερο περίπλοκη. Μόλο που συμφωνούν ότι μερικές φορές **‘οι άνθρωποι ταιριάζουν αμέσως’**, αυτά τα παιδιά πιστεύουν ότι οι φιλίες μπορούν να πραγματωθούν καλύτερα σιγά σιγά, καθώς οι άνθρωποι ανακαλύπτουν τα χαρακτηριστικά, τα ενδιαφέροντα, την αξία ο ένας του άλλου. **‘Δε**

βρίσκεις τους φίλους σου με την πρώτη επιλογή. Αυτό σου έρχεται σιγά σιγά, λέει ο δεκατρίχρονος Τζάκ. ‘Ανακαλύπτεις ότι μπορείς να μιλήσεις σε κάποιον, να πεις τα προβλήματα σου, καθώς καταλαβένει ο ένας τον άλλο’.

Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΣΤΕΝΗΣ ΣΧΕΣΗΣ

Σε τι διαφέρει ένας καλός φίλος από άλλους φίλους;

Η στενή φιλική σχέση καθορίζεται από το βαθμό κατανόησης που υπάρχει μεταξύ δύο φίλων, το βαθμό με τον οποίο εμπιστεύονται ο ένας στον άλλο τις σκέψεις και τα αισθήματα τους και το βαθμό με τον οποίο ενδιαφέρονται για την προκοπή ο ένας του άλλου. Ένας δεκαπεντάχρονος λέει:

Αληθινή φιλία υπάρχει όταν αρχίζεις να νοιάζεσαι πραγματικά για άλλο άτομο. Αν ο άλλος αρρωστήσει, εσύ αρχίζεις ν’ ανησυχείς για αυτόν, ή αν τον χτυπήσει αυτοκίνητο. Για έναν καθημερινό φίλο ‘το ξέρω αυτό το παιδί’, και δεν τον πολυσκέφτεσαι. Αλλά για έναν στενό φίλο νοιάζεσαι πιο πολύ από τον εαυτό σου. Εντάξει, ίσως περισσότερο, μα περίπου το ίδιο.

Κατά την άποψη του **Selman** η κοινωνική συνειδητότητα αναπτύσσεται σε μια σειρά από στάδια. Στο στάδιο 1, πιο χαρακτηριστικό για τα παιδιά μεταξύ 6-8 χρόνων, το παιδί συλλαμβάνει τη φιλία σαν <<μονόπλευρη βοήθεια>>. Ο φίλος είναι ένα άτομο που κάνει πράγματα που σ’ ευχαριστούν συνεπώς οι φίλοι πρέπει να συνειδητοποιήσουν τι αρέσει και τι δεν αρέσει στον άλλο. Σ’ αυτό

το στάδιο λοιπόν δεν υπάρχει ακόμη αίσθηση της αμοιβαιότητας της φιλίας. Αυτό συμβαίνει στο στάδιο 2, το οποίο συχνότερα χαρακτηρίζει τα παιδιά από 9 έως 12 χρόνων. Για πρώτη φορά η φιλία κατανοείται σαν δρόμος διπλής κατεύθυνσης, στον οποίο κάθε φίλος πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες του άλλου. Στο στάδιο 3, όπου τα παιδιά, στο τέλος της παιδικής ηλικίας ή στην αρχή της εφηβείας, φτάνουν να σκέφτονται ζητήματα όπως η οικειότητα και η αμοιβαιότητα σε μια συνεχή σχέση.

Αρχικά τα παιδιά βλέπουν την φιλία με μονόπλευρο τρόπο, εγωκεντρικά, από άποψη του τι μπορεί να κάνει γι' αυτά ο φίλος, Ο φίλος είναι φίλος **‘επειδή μου αρέσει’** ή **‘παίζει με εμένα’** ή **τον θέλω για φίλο**. Μόνο σε κατοπινά στάδια τα παιδιά γίνονται ικανά να σταθούν μεταφορικά, πίσω και να δουν τη σχέση τους από την σκοπιά άλλου (**‘δεν της αρέσει όταν αντιδρώ πολύ άγρια’**), και ακόμη αργότερα, από τη σκοπιά ενός τρίτου, εκτιμώντας τις κοινές ανάγκες και τα εφόδια (**‘μοιραζόμαστε πολλές από τις ίδιες αξίες’**). Οπότε η εξελισσόμενη ικανότητα να κατανοείς την άποψη του άλλου μπορεί να θεωρηθεί σημάδι γνωστικής αλλά κοινωνικής ωρίμανσης.

Σύμφωνα με έναν διαχωρισμό, που πρότεινε ο **Erving Goffman**, τα μικρά παιδιά αντιλαμβάνονται τη σχέση με τους άλλους σαν σύντομη συνάντηση, ενώ τα μεγαλύτερα παιδιά γίνονται ικανά να αντιληφθούν σχέσεις. Μετά από έναν καβγά, για παράδειγμα, ένα μικρό παιδί γρήγορα θα φωνάζει: **‘Δεν είμαστε φίλοι’**. Ένα μεγαλύτερο παιδί, σαν αυτό το δωδεκάχρονο, **έχει μια πιο πλατιά άποψη:**

‘Έχεις γνωρίσει το φίλο σου πολύ καιρό και τον έχεις αγαπήσει τόσο πολύ, και ξαφνικά θυμώνεις τόσο πολύ μαζί του του λες: ‘θα μπορούσα τώρα να σε σκότωνα’ και ακόμη αγαπάτε ο ένας τον άλλο, γιατί υπήρξατε πάντα φίλοι, και ξέρεις μέσα σου ότι θα είσαστε φίλοι σε λίγα δευτερόλεπτα έτσι ή αλλιώς.

Υπάρχουν συχνά φαινομενικές αντιφάσεις στις απαντήσεις που δίνουν τα παιδιά, όταν ρωτούνται σχετικά με τη φιλία. Ο Λάρι, δώδεκα χρόνων όταν ρωτήθηκε γιατί ο Μάρκ ήταν καλύτερος φίλος του, αναφέρθηκε στις κοινές απόψεις και τα ενδιαφέροντα ανάμεσα τους. **“Είμαστε το ίδιο ξύπνιοι και αγαπούμε τα ίδια σπορ”**. Τέτοια συνείδηση των ψυχικών βάσεων της συμφωνίας είναι χαρακτηριστική του τρόπου σκέψης του σταδίου 3 στο σχήμα του Selman. Αλλά όταν ρώτησαν τον Λάρι, τι κάνει αυτούς που είναι οι καλύτεροι φίλοι να πάνε να είναι φίλοι, σκέφτηκε μόνο ότι είναι πιθανόν ο ένας να μετακόμισε ή να μεταφέρθηκε σε άλλο

σχολείο, πράγμα που αντανακλά μια φυσιοκρατική αντίληψη της φιλίας, που είναι περισσότερο χαρακτηριστική του σταδίου 0 του Selman. Η ιδέα ότι οι φίλοι μπορούν να καταλήγουν να χωρίζουν γιατί αλλάζουν οι στόχοι και τα ενδιαφέροντα τους δεν πέρασε από το μυαλό του Λάρι, που δεν είχε ακόμη εμπειρία σχετικά με το πώς τελειώνουν οι φιλίες.

Αξιίζει όμως τον κόπο να ρωτήσουμε αν οι περισσότεροι ενήλικοι συλλαμβάνουν έτσι τη φιλία, με όλο και πιο εκλεπτυσμένους, ανθρωπιστικούς και λογικούς όρους. Όταν ενήλικοι, διαφορετών ηλικιών, ρωτηθήκαν για τους λόγους των στενών φιλικών τους σχέσεων, ανέφεραν μια σειρά από παράγοντες, το φυσικό γειτόνεμα (“είμαστε γείτονες”), τη δυνατότητα να ‘ναι κανείς συμπαθής (“είναι καλός σύντροφος”), την ομοιότητα νοοτροπίας (“έχουμε τα ίδια ενδιαφέροντα... για τη θρησκεία και τον ίδιο τρόπο να βλέπουμε τα πράγματα”), την εμπιστοσύνη (“ακούει και ξέρεις πως αυτό που είπες δε θα πάει παραπέρα”), την αμοιβαία συμπαράσταση και υποστήριξη (“ξέρω πως αν κάποτε θα ειχά ανάγκη βοήθειας για κάτι θα μπορούσα πάντα να καταφύγω σ’ αυτήν”). Η πορεία της σκέψης πίσω απ’ αυτές τις περιγραφές διαγράφει την κλίμακα από το στάδιο 0 ως το

στάδιο 3 και μετά. Οι περιγραφές των ενηλίκων για μια “ιδανική στενή σχέση” δείχνουν την ίδια σχεδόν σειρά και ποικιλία.

Είναι ενδιαφέρον ότι και τα παιδιά και οι ενήλικοι τείνουν να σκέφτονται με περισσότερο εκλεπτυσμένους τρόπους τις πιο δυνατές φιλίες και αγάπες τους απ’ ότι τις περιστασιακές τους σχέσεις. Πράγματι, η γνώμη που έχει κάποιος για μια στενή σχέση, καθώς αυτή η σχέση προχωρεί από τις πρώτες συναντήσεις στην οικειότητα, διατρέχει τις ίδιες ακριβώς φάσεις- αν και σε μικρότερο χρόνο- όπως συμβαίνει με τις

αντιλήψεις για τη φιλία στην πορεία της παιδικής ηλικίας.

Τι λοιπόν είναι ο φίλος; φιλόσοφοι και ψυχολόγοι δίνουν τους δικούς τους ορισμούς.

Η φιλία είναι αυτό που ένα παιδί την κάνει να είναι. Αν ο Μπίλι βλέπει τον Σιν σαν κάποιον με τον οποίο παίζει στο σχολείο ή κάποιον στον οποίο έχει εμπιστοσύνη και που μπορεί κι εκείνος να τον εμπιστεύεται, αυτό θα έχει αναπόφευκτα μεγαλύτερο αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο ο Μπίλι ενεργεί, ώστε να κατευθύνει τη σχέση του με τον Σιν. Κι αυτές οι αντιλήψεις περιέχουν σημαντικές ενδείξεις για το πώς ο Μπίλι διευθύνει πιο καλά και τις σχέσεις του με άλλα παιδιά.

Οι ικανότητες για φιλία

Απευθύνοντας ένα χαιρετισμό (‘γεια, Μαίρη’) δίνοντας μια πρόσφορη πληροφορία (‘το σπορ που προτιμώ είναι το μπάσκετ-μπολ’), ζητώντας μια πληροφορία (‘που μένεις;’) και κάνοντας μια πρόσκληση (‘Βάνα, έρχεσαι καμιά φορά στο σπίτι μου;’), όλα αυτά σημειώθηκαν σαν απεικονίσεις της γνώσης των παιδιών για τον τρόπο με τον οποίο αποκτά κανείς φίλους. Οι ερευνητές σύγκριναν αυτά τα αποτελέσματα κοινωνικής γνώσης με τους βαθμούς δημοτικότητας που προέκυψαν από ερωτήσεις στα παιδιά όλης της τάξης. Βρήκαν, όχι απροσδόκητα, ότι **τα δημοφιλή παιδιά ήξεραν περισσότερα γύρω από το πώς κάνει κανείς φίλους απ’ο,τι τα μη δημοφιλή.**

Για να συμπεριλαμβάνεται ένα παιδί σε μια ομάδα και να είναι παραδεκτό πρέπει επίσης να συμπεριλαμβάνει και να παραδέχεται τους άλλους. Πάλι, ο Ρίκι συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός τέτοιου παιδιού που δέχεται τους άλλους. Είναι ένα αγόρι που ασχολείται με τους άλλους, τους βοηθάει, βγαίνει από το δρόμο του για να συμπεριλάβει άλλους. Όταν ο Κάλεμπ βγαίνει από το μεγάλο περιστρέφομενο <<μύλο>>, όπου είναι ήδη ανεβασμένα τέσσερα παιδιά, ο Ρίκι αμέσως φωνάζει: Μπορείς ν’ ανέβεις’. ‘Είναι στριμωγμένα’ φωνάζει ο Κάλεμπ. Κατά τον Ρίκι όμως πάντα υπάρχει θέση και για έναν ακόμη. ‘Κάποιος άλλος θέλει ν’ ανέβει’ πληροφορεί τους άλλους. Φροντίζει να κατεβαίνει σιγά σιγά το μύλο και δείχνει στον Κάλεμπ πώς ν’ ανέβει επάνω. Ο Ρίκι έχει την

ικανότητα να διευκολύνει τις κοινωνικές σχέσεις και οι άλλοι τον συμπαθούν γι' αυτό.

Στις δεξιότητες της φιλίας περιλαμβάνεται και η ικανότητα να χειρίζεται κανείς με επιτυχία τις συγκρούσεις. Τα παιδιά μαθαίνουν πως είναι συχνά χρήσιμο να λένε στα ίσα αυτά που τα πληγώνουν, με σκοπό να αποκαταστήσουν την καλή θέληση. Καθώς, για παράδειγμα, ο Τζός και ο Τόνι παίζουν τους πυροσβέστες, καταφέρνουν να πειράξουν ο ένας τον άλλο. Μετά από ένα διάστημα μελαγχολικής σιωπής, ακολουθεί ο παρακάτω διάλογος:

Τζός: Δεν θα είμαι φίλος σου , Τόνι. Μου μιλάς άσκημα. Δεν θα είμαι φίλος σου.

Τόνι: Εσύ μου μιλάς άσκημα.

Τζός: Με βρίζεις βρομόπαιδο, θερμαστή.

Τόνι: Εντάξει, άσε μας εμένα και τον Ντέιβιντ να παίξουμε μόνοι μας.

Μιας και έθεσαν τα αισθήματα τους «επί τάπητος», ο Τζός και ο Τόνι αποκατάστησαν την αρμονία ανάμεσα τους. ‘Μπορώ να είμαι το παιδί στο παιχνίδι του πυροσβέστη’, λέει ο Τζός. ‘Άφησε τον να σβήνει φωτιές’, διατάζει ο Τόνι τον άλλο πυροσβέστη.

Ο Ντάνι, που οι γονείς του ήταν υπερπροστατευτικοί και ο ίδιος είχε μικρή εμπειρία με παιδιά της ηλικίας του προτού πάει στο νηπιαγωγείο, πιθανόν να υπέφερε στις προσπάθειες του να κάνει φίλους λόγω των σχετικά μη αναπτυγμένων δυνατοτήτων του για επικοινωνία.

Τα παιδιά λοιπόν αποκτούν κοινωνικές δεξιότητες όχι τόσο από τη σχέση τους με τους ενήλικους όσο από τη συναναστροφή του ενός με το άλλο.

Είναι πιθανό να ανακαλύψουν, μέσα από τη δοκιμασία και το λάθος, ποιες στρατηγικές αποδίδουν και ποιες όχι, και αργότερα να σκεφτούν συνειδητά πάνω σε ό,τι έχουν μάθει.

Υπάρχουν ωστόσο περιπτώσεις που τα παιδιά χρειάζονται βοήθεια από τους μεγάλους για να γίνουν κάτοχοι ειδικών δεξιοτήτων φιλίας.

Οι ψυχολόγοι έχουν επίσης διαμορφώσει μια σειρά από προγράμματα εκπαίδευσης για παιδιά τόσο της προσχολικής, όσο και της σχολικής ηλικίας. Αυτά τα προγράμματα πέτυχαν ιδιαίτερα να αυξήσουν την κοινωνική αποδοχή παιδιών αρχικά αποκομμένων. **Τα προγράμματα αυτά βοηθούν πραγματικά τα παιδιά να αναπτύξουν την ικανότητα για φιλία.**

Ακόμη και χωρίς τυπική εκπαίδευση, γονείς και δάσκαλοι μπορούν να κάνουν χρήση παρόμοιων επιδείξεων, εξηγήσεων και πληροφοριών, με σκοπό να διδάσκουν τις ικανότητες για φιλία στο σχολικό ή οικογενειακό περιβάλλον. Στην εφαρμογή όμως τέτοιων διαδικασιών οι μεγάλοι πρέπει να προσέξουν ιδιαίτερα τη λεπτή διαχωριστική γραμμή **ανάμεσα στη βοήθεια και στην παρέμβαση**. Μολονότι οι ενήλικοι έχουν να παίξουν κάποιο ρόλο διδάσκοντας της κοινωνικές δεξιότητες στα παιδιά, είναι συχνά πιο σωστό να παίξουν αυτό το ρόλο όχι φορτικά. Ιδιαίτερα οι μεγάλοι, πρέπει να προσέχουν να μη βάζουν σε δύσκολη θέση τα παιδιά που δεν έχουν ακόμη κοινωνικές ικανότητες, με το να τα διωρθώνουν μπροστά στους άλλους ή να τα χαρακτηρίζουν ως άτολμα, με τρόπο που μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά να δουν έτσι ακριβώς τον εαυτό τους.

Παρά να «προωθούν» δίχως καμία διάκριση κοινωνικές δεξιότητες, οι ενήλικοι θα πρέπει να σέβονται τις πραγματικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα παιδιά, διαφορές που κάνουν μερικά παιδιά να δημιουργούν φιλικές σχέσεις με πολλά άλλα παιδιά, μερικά να περιορίζονται σε μια ή δυο φίλιες και μερικά άλλα να περνούν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα με τον εαυτό τους. Οι φίλιες των παιδιών παίρνουν πολλές μορφές κι εμπλέκουν διαφορετικούς τρόπους αλληλεπίδρασης. Στις προσπάθειες μας να βοηθήσουμε τα παιδιά να κάνουν φίλους, θα πρέπει να ενδιαφερόμαστε περισσότερο για την ποιότητα αυτών των φιλικών δεσμών παρά για την ποσότητα.

Οι ενήλικοι οφείλουν επίσης να αναγνωρίσουν ότι υπάρχουν πολλά προσωπικά χαρακτηριστικά -μερικά σχετικά μόνιμα- που πιθανών επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν ένα παιδί τα άλλα παιδιά σ' ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, όπως είναι **τα φυσικά – σωματικά**

γνωρίσματα, η αθλητική επίδοση, οι πνευματικές ικανότητες και η οικογενειακή υποδομή. Έτσι, διαφορετικά παιδιά θα είναι εφοδιασμένα με διαφορετικές ικανότητες για φιλία. Τελικά, οι ενήλικοι πρέπει να προσέχουν εκείνα τα γεγονότα της ζωής των παιδιών που ενδέχεται ν' αποτελούν τη βάση προβλημάτων σχετικά με την απόκτηση φίλων και τη διατήρησή τους. Η αλλαγή σχολείου ή γειτονιάς μπορεί να προκαλέσει ειδικές δυσκολίες, το ίδιο και τα σοβαρά οικογενειακά γεγονότα, όπως ένα διαζύγιο. Κατά κανόνα, τα παιδιά μαθαίνουν τις δεξιότητες για φιλία όχι από τους μεγάλους, αλλά αναμεταξύ τους. Γονείς και δάσκαλοι, όμως που ξέρουν να προσέχουν τις ιδιαίτερες ατομικές ανάγκες και τις περιστάσεις της ζωής των παιδιών, μπορούν να παίξουν αποφασιστικό ρόλο στη διευκόλυνση της μάθησης αυτών των ικανοτήτων.

ΟΜΑΔΑ: “happy friends”

Σίμος Ζερβός
Δημητρης Βαν
Μαρίνος Γκεμιτζόγλου
Γιώργος Γκατζής
Πάυλος Κολεσίδης

Φίλος είναι αυτός που θα ακούσει τον καημό σου και θα σε βοηθήσει να τον ξεπεράσεις, που θα χαρεί με τη χαρά σου, και θα αγωνιστεί για το δίκιο σου, όταν αυτό υπονομεύεται. Δεν θα ζητήσει ποτέ αντάλλαγμα, γιατί απλά θα προσφέρει ανιδιοτελώς, υπηρετώντας επακριβώς την φύση και την αξία της προσφοράς. Θα σου δώσει αυτό που χρειάζεσαι όταν σου λείπει, αλλά και θα σε ρωτήσει αν χρειάζεσαι κάτι, ακόμη και αν είσαι επαρκής στα πάντα. Ακόμη, θα τηλεφωνήσει για καληνύχτα, και θα σου υπενθυμίσει την παρουσία του, σε περίπτωση που βρεθείς σε ανάγκη και χρειαστείς βοήθεια.

Χάνοντας τους φίλους

“Τζέινι, είναι μεγάλη η μοναξιά όλη μέρα, από τότε που μετακόμισες. Καθώς περπατώ στη βροχή και τα υγρά φύλλα είναι κολλημένα στο πεζοδρόμιο, θυμάμαι πόσες φορές περπατούσαμε από το σχολείο στο σπίτι οι δυο μας...θυμάμαι πόσες φορές είχαμε πάει σπίτι για φαγητό
Και μόλις που μπορούσα να περιμένω να τελειώσει το δείπνο για να σε φωνάξω. Ούτε εσύ το ήθελες. Ίσως μια μέρα, όταν μεγαλώσουμε, να μένουμε ξανά κοντά οι δυο μας”.

Οι φιλικές σχέσεις παίρνουν τέλος. Τελειώνουν με διαφορετικούς τρόπους, μερικές φορές παρά τη θέληση των παιδιών, όταν το ένα από τα δυο αλλάζει σχολείο ή σπίτι, πηγαίνοντας σε άλλη πόλη, και άλλες φορές μετά την απόφαση του ενός ή και των δύο παιδιών ότι η φιλία δεν παίρνει άλλο. Σ' αυτές τις περιπτώσεις τα παιδιά παρουσιάζουν μια σειρά από αντιδράσεις, που ποικίλλουν από τη σχετική αταραξία ως τη βαθιά απελπισία. Στις περισσότερες πάντως περιπτώσεις το να χάνει ένα παιδί τους φίλους του είναι γι' αυτό μια πολύ δυσάρεστη εμπειρία.

Οι αντιδράσεις των παιδιών όταν τελειώνουν οι φιλίες ποικίλουν πολύ από τη μια στην άλλη περίπτωση. Όταν μεταφέρονται σε άλλο σχολείο ή άλλη γειτονιά, μερικά παιδιά υποφέρουν πολύ ενώ άλλα θεωρούν την αλλαγή σαν ευκαιρία – ακόμη κι αν κάτι τους φοβίζει – που τους προκαλεί συγκίνηση. Παρόμοια , **όταν απορρίπτονται από ένα φίλο, το ένα παιδί αντιδρά πέφτοντας σε κατάθλιψη που κρατά καιρό , το άλλο κάνει τα πάντα για να ξανακερδίσει το φίλο του, κι ένα τρίτο προσπαθεί αμέσως να βρει αντικαταστάτη του.** Το να προβλέψει κανείς πώς ένα συγκεκριμένο παιδί θα αντιδράσει σε μια συγκεκριμένη διάλυση της φιλικής σχέσης δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Επιστήμονες που ασχολήθηκαν συστηματικά με τις συνέπειες που έχουν για τα παιδιά οι σύντομοι και οι μακροχρόνιοι χωρισμοί από τους γονείς τους πολύ λίγο ερεύνησαν το θέμα του χωρισμού των παιδιών από τους φίλους τους.

Ωστόσο , δε λείπουν κάποιες υποθέσεις σχετικά με τις συνέπειες του χωρισμού από τους φίλους. Οι περισσότερες απ' αυτές αφορούν τις συνέπειες από την αλλαγή στην έδρα διαμονής και είναι πολύ προειδοποιητικές . Γράφοντας για τα πρώτα χρόνια της σχολικής ζωής, ο Harry Stack Sullivan υποστήριξε ότι οι συχνές αλλαγές πολλές φορές αποδείχονται <<καταστροφικές>> για τη ζωή των παιδιών.

Τα παιδιά κάνουν προσπάθειες να συντηρήσουν τους παλιούς δεσμούς με γράμματα, τηλεφωνήματα και ευκαιριακές επισκέψεις . Μερικά μεγαλύτερα παιδιά καταφέρνουν να κρατούν για κάποια χρόνια τις φιλικές σχέσεις με τέτοιες από απόσταση επαφές. Τον ίδιο καιρό, πολλά βλέπουν την μετακίνησή τους σαν θετική ευκαιρία , και πολλά καταφέρνουν να κάνουν σιγά σιγά φίλους στον

καινούριο τόπο διαμονής τους . Αν και οι αντιδράσεις των παιδιών στους χωρισμούς διαφέρουν από περίπτωση σε περίπτωση γενικά , μπορούμε να πούμε ότι τα παιδιά μας έχουν πολλή προσαρμοστικότητα.

Γονείς και δάσκαλοι θα 'πρεπε , πάντως , να εκτιμήσουν σωστά ότι ο αναγκαστικός χωρισμός από τους φίλους και η είσοδος σ' ένα καινούριο κοινωνικό περιβάλλον είναι οδυνηρή εμπειρία για τα παιδιά κάθε ηλικίας , το ίδιο ακριβώς όπως και για τους μεγαλύτερους . **Τέτοιες ώρες είναι που οι οικογενειακές σχέσεις , που παρέχουν ασφάλεια και στήριξη , αποδειχνονται ιδιαίτερα σημαντικές για το παιδί .**

Συχνότεροι ίσως απ ' ό,τι , οι χωρισμοί που ακολουθούν τις μετακινήσεις είναι χωρισμοί τους οποίους επισπεύδουν τα ίδια τα παιδιά. Οι παιδικές φιλίες σπάνια διαλύονται οριστικά μετά από μια μονάχα φιλονικία. Η διάλυση αποτελεί μάλλον κατάληξη μιας βαθμιαίας απομάκρυνσης, που έχει ξεκινήσει από το ότι ο ένας ή και οι δυο φίλοι αναγνωρίζουν ολοένα και περισσότερο ότι δεν ικανοποιούν πια το ίδιο ο ένας τον άλλον. Εξάλλου , καθώς ορισμένα παιδιά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μεγαλώνουν , οι αλλαγές στις ανάγκες , τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντα τα οδηγούν αναπόφευκτα και σε αλλαγές στις φιλικές σχέσεις. **“Μερικές φορές ένα παιδί μεγαλώνει ενώ ο φίλος του δε μεγαλώνει ” λέει ένα μεγαλύτερο παιδί. “Έτσι , εντελώς ξαφνικά , ανακαλύπτεις ότι δεν έχετε τίποτα το κοινό. Εσένα σου αρέσουν τα αγόρια και αυτή ενδιαφέρεται ακόμη για τις κούκλες”**

Για τα μικρά παιδιά όπως η ανακάλυψη ότι ένας φίλος τους δεν θέλει πια να παίξει μαζί τους είναι κάτι το, ακατανόητο, και από κει και πέρα είναι ιδιαίτερα τραυματική. Ακόμη κι αν το παιδί μπορεί να καταλάβει, με αφηρημένους όρους, ότι αυτός και ο φίλος του δεν έχουν πια τίποτα το κοινό, η απόρριψη είναι πιθανό να έρχεται -ακόμη και τότε- καταστροφικό πλήγμα.

Ειδικά όταν πλησιάζουν **στην εφηβεία**, τα παιδιά νοιάζονται μερικές φορές έντονα για την κατάσταση των φιλικών τους σχέσεων, σαν να προετοιμάζουν τους εαυτούς τους για τη διάλυση που ενδέχεται να συμβεί. Η ευαισθησία μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να προσδιορίσουν με ακρίβεια τις διαφορές που φέρνουν σε ρήξη και που πιθανόν οδηγούν στη διάλυση της φιλίας, παρά να

επιρρίπτουν την ευθύνη για αυτή τη διάλυση στην κακία των άλλων παιδιών ή σε δικές τους βασικές ελλείψεις. Για παράδειγμα, το να ρίχνουν το φταίξιμο στον εαυτό τους μπορεί ν'αποθαρρύνει τα παιδιά στην προσπάθεια δημιουργίας νέων φιλικών σχέσεων(με το επιχείρημα ότι **“κανείς ποτέ δε θα μπορούσε να με συμπαθήσει”**), ενώ μια πληρέστερη κατανόηση των ψυχολογικών διαφορών που οδηγούν σε μια διάλυση τα βοηθάει να φτιάχνουν πιο ικανοποιητικές φιλικές σχέσεις στο μέλλον. Οι γυναίκες φαίνονται να συμπεριφέρονται στο χωρισμό και στην απώλεια με πιο δραστικό τρόπο και κατά την ενήλικη περίοδο.

Τα παιδιά μπορεί, επίσης, να βρουν ότι είναι ευκολότερο να αντιμετωπίσουν μια απόρριψη, αν έχουν κιάλας ασκηθεί στους χωρισμούς. Οι Iona και Peter Orie, που έκαναν μια χαρτογράφηση τέτοιων τελετουργικών σε όλοι τη Μεγάλη Βρετανία έφτασαν στο συμπέρασμα ότι **το δάχτυλο της φιλίας είναι το «μικρό δάχτυλο»**.

Για παράδειγμα:

Ενώνουν τα μικρά δάχτυλα του δεξιού χεριού ο ένας με τον άλλο και τα κουνούν κάτω δηλώνοντας:

Κάντε φίλους, κάντε φίλους

Ποτέ, ποτέ να μην σταματήσει η φιλία

Τσακώνονται και η φιλία τελειώνει με την τυπική φράση:

Να κόψουμε, να κόψουμε

Ποτέ, ποτέ να μην κάνουμε φίλους

Στην περιοχή του Λονδίνου λένε:

Ας τα ξαναφτιάξουμε, ας τα ξαναφτιάξουμε,

Ποτέ να μην ξαναμαλώσουμε

Αν το κάνουμε, όλοι θα τις αρπάξουμε

Και χτυπιούνται ή δίνουν «σφαλιάρες» ο ένας στον άλλο. Στο Radnorshire υψώνουν τα μικρά δάχτυλα, αγγίζουν τους αντίχειρες και ύστερα γυρνούν πάνω τα χέρια και χειροκροτούν.

Οι γονείς συχνά μοιάζουν να υποτιμούν τη σπουδαιότητα μιας παρόμοιας απώλειας. Ιδιαίτερα όταν έχουν να κάνουν με μικρά παιδιά, τείνουν να υποτιμούν την κατάσταση, λέγοντας στο παιδί

καθησυχαστικά λόγια, όπως: “Μη στεναχωριέσαι, θα βρεις άλλο φίλο”, αποκαλύπτοντας έτσι τη λαθεμένη αντίληψη ότι οι μικροί φίλοι είναι κάτι σαν στερεότυπα, ανταλλάξιμα τμήματα. Οι γονείς θα έκαναν καλύτερα αν έπαιρναν πιο σοβαρά την υπόθεση. Τα παιδιά θα έπρεπε να βοηθούνται για να συνηθιστούν ότι με τον καιρό θα βρουν άλλους φίλους. Αλλά δε θα πρέπει να προσδοκούν ότι ένας καινούριος φίλος θα αντικαταστήσει τον προηγούμενο”.

Για τα περισσότερα παιδιά το να χάνουν φίλους είναι φυσιολογικό και αναγκαίο τμήμα της ανάπτυξης τους. Η θλίψη , που μπορεί να γεννήσει παρόμοια απώλεια , δε θα έπρεπε να θεωρείται σαν κάτι ασήμαντο. **Στις πιο πολλές πάντως περιπτώσεις τα παιδιά ενδέχεται να μπορούν να μετατρέψουν τις απώλειες σε κέρδη , σε εμπειρίες που ανοίγουν δρόμους για τα ενδιαφέροντα τους και για το δίκτυο των κοινωνικών τους σχέσεων με τρόπο δημιουργικό και ικανοποιητικό.**

Περιβάλλον και φιλία

Οι επιστήμονες της θεωρίας της συμπεριφοράς δεν έχουν αρκετά προσέξει τον αντίκτυπο του περιβάλλοντος στην κοινωνική συμπεριφορά του παιδιού. Οι πιο πολλές έρευνες για την κοινωνική συμπεριφορά των παιδιών περιορίζονται σ' ένα μόνο είδος περιβάλλοντος , συνήθως μια σχολική τάξη ή , πιο συχνά , ένα εργαστήριο ψυχολογίας . Σε μελέτες αυτού του είδους είναι πιθανό να αγνοούνται οι περιβαλλοντικές επιδράσεις . Πρόσφατα , όμως , αυξήθηκε σημαντικά το ενδιαφέρον για την εξέταση της ανθρώπινης ανάπτυξης , όπως αυτή πραγματοποιείται στους χώρους της ίδιας

της ζωής , στο σχολείο, τη γειτονιά, στην οποιαδήποτε πολιτισμική κοινότητα.

Είναι δύσκολο να πούμε οριστικά πιο σχολικό περιβάλλον συντελεί περισσότερο στην ψυχική ευεξία και εξασφαλίζει επιτυχημένες κοινωνικές σχέσεις στα παιδιά. Μερικές φορές, για παράδειγμα , θεωρείται ότι τα μικρότερα σχολεία είναι προτιμότερα, γιατί σ' αυτά υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να ενθαρρύνονται όλα τα παιδιά για να αναλάβουν δραστηριότητες, και οι δάσκαλοι μπορούν να προσέχουν περισσότερο το κάθε παιδί ξεχωριστά. Όμως, ενώ μπορεί κάτι τέτοιο να νομιμοποιείται συχνά, είναι παραπλανητικό να συμπεράνουμε πως **“το μικρό είναι και το ωραίο”** Διευκολύνοντας έναν τρόπο ζωής, όπου το παιδί είναι πιο πιθανό να κάνει μοναδικές φιλίες, **οι μεγαλύτερες ομάδες , ενδέχεται να παρουσιάσουν περισσότερα πλεονεκτήματα.**

Πολλά άλλα γνωρίσματα του προσχολικού περιβάλλοντος είναι πιθανό να επηρεάζουν την κοινωνική ζωή των παιδιών , όπως η ηλικία των παιδιών , το αν τα παιδιά βλέπονται έξω από το σχολείο όσο και μέσα στο σχολείο, ο βαθμός σταθερότητας ή αντικατάστασης δασκάλων και παιδιών , ο βαθμός γενικής συμμετοχής στο προσχολικό περιβάλλον , η εμπειρία και τα προσωπικά προσόντα του δασκάλου.

Άλλη πλευρά της σχέσης περιβάλλοντος και φιλίας – που δυσκολότερα καθορίζεται και μετριέται – είναι **ο τρόπος κοινωνικής αλληλεπίδρασης που χαρακτηρίζει ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό επίπεδο ή την ιδιαίτερη παίδευση εθνικών κοινοτήτων .**

Αυτοί οι διαφορετικοί προσανατολισμοί μεταβιβάζονται στο παιδί της προσχολικής ηλικίας και από τους δασκάλους και από τους γονείς. Αυτοί οι δάσκαλοι και οι γονείς δεν είναι απαραίτητο να θέτουν σε εφαρμογή μια ενσυνείδητη πεποίθηση ότι τα παιδιά θα 'πρεπε να είναι <<προσανατολισμένα στην ομάδα>> ή , αντίθετα , <<ατομοκεντρικά>> . Εντούτοις, τόσο οι ιδέες τους σχετικά με την κατάλληλη για ένα σχολείο ατμόσφαιρα ,όσο και τα δικά τους συνηθισμένα σχήματα κοινωνικής συμπεριφοράς επηρεάζουν σαφώς τις ενέργειές τους απέναντι στα παιδιά.

Η ανθρωπολόγος Nancy Graves δίνει χρήσιμα παραδείγματα των τρόπων με τους οποίους μεταβιβάζονται κοινωνικές κατευθύνσεις από τους μεγάλους στα παιδιά σε εθνικές ομάδες της Πολυνησίας και της Ευρώπης , που ζουν η μια δίπλα στην άλλη στη σημερινή Νέα Ζηλανδία.

Ζητήθηκε και από τις Πολυνήσιες και από τις Ευρωπαϊές μητέρες να περιγράψουν ποια χαρακτηριστικά θα ήθελαν να έχει το τρίχρονο παιδί τους . Οι απαντήσεις των πρώτων έδειξαν ότι ενδιαφέρονταν να πάει το παιδί τους καλά στην κοινότητα, να συμπεριφέρεται σωστά , να μην είναι επιθετικό , να είναι κοινωνικό , να μην τα θέλει όλα δικά του . Οι Ευρωπαϊές μητέρες είχαν την τάση να κάνουν περιγραφές που τόνιζαν την αξία της ατομικότητας ή επικεντρώνονταν στο παιδί : θα 'πρεπε να είναι ευτυχισμένο , γερό, έξυπνο , ερευνητικό. Έτσι οι αξίες των γονιών καθρεφτίζονται στις

απόψεις που διαμορφώνουν σχετικά με τις κοινωνικές σχέσεις των παιδιών τους.

Αποτέλεσμα αυτών των διαφορετικών τύπων κοινωνικοποίησης είναι ότι τα ίδια τα παιδιά είναι πιθανό να υιοθετούν σχετικά

<<συμμετοχικά>> ή **<<αποκλειστικά>>** σχήματα

αλληλεπίδρασης . Τα παιδιά των Πολυνησίων προθυμοποιούνται περισσότερο απ' ό,τι τα παιδιά των Ευρωπαίων να συμπεριλάβουν στις δραστηριότητες τους άλλα παιδιά.

Τον καιρό που τα παιδιά είναι στο Γυμνάσιο, τα κορίτσια των Πολυνησίων, παρατηρεί η Graves, είναι πιο φιλικά και συνεργάσιμα από τα κορίτσια των Ευρωπαίων , ενώ τα κορίτσια των Ευρωπαίων έχουν μεγαλύτερη κλίση στην ανεξαρτησία, στις κλειστές παρέες.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, για παράδειγμα, οι συναρτημένες με τη φιλία αξίες φαίνονται πιο συγκεχυμένες και αντιφατικές. Στις φιλίες που γίνονται εδώ δίνεται έμφαση στο άνετο ταίριασμα και την απρόσκοπτη σχέση από τη μια, ενώ από την άλλη μεριά , εξαιρείται ένα ιδεώδες σταθερής εμπιστοσύνης και οικειότητας . Γονείς και δάσκαλοι , μεγαλύτεροι αδελφοί και αδελφές , μέσα μαζικής επικοινωνίας , μπορεί να στέλνουν μηνύματα για τη φιλία αγόρια και κορίτσια μπορεί να δέχονται μάλλον διαφορετικές πληροφορίες. Αυτό το πολυσύνθετο χαρακτηριστικό κάνει τη μετάδοση των αξιών και των τρόπων της φιλίας μια διαδικασία απρόβλεπτη και ανομοιογενή . Αλλά δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι οι ιδιαίτεροι τύποι φιλίας που αναπτύσσουν τα παιδιά επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τους τρόπους και τις αξίες της παιδείας τους .

Στο Μοντερέι, μια γειτονιά κατοικημένη σχεδόν αποκλειστικά από λευκούς , πλούσιους , με όμορφα σπίτια που φωλιάζουν στους λόφους , τα παιδιά κατοικούν σε μεγάλη απόσταση από τους φίλους τους . Οι γονείς συχνά μεταφέρουν τα παιδιά τους με το αυτοκίνητό τους , προκειμένου να πάρουν μέρος σε δραστηριότητες σχεδιασμένες από πριν.

Download from
Dreamstime.com
This watermarked comp image is for previewing purposes only.

245513
Les Quilffe | Dreamstime.com

Τα παιδιά , εξάλλου , φαίνονται να είναι ιδιαίτερα εκλεκτικά στις φιλίες τους. Πολλά απ' αυτά αναφέρουν ότι έχουν μόνο έναν ή δύο πραγματικούς φίλους και εκφράζουν την επιθυμία να διαλέγουν φίλους ανάμεσα στα παιδιά μετά οποία έχουν “κάτι κοινό”. Αυτά τα σχετικά χαρακτηριστικά, <<αποκλειστικού τύπου>>, δείγματα φιλίας έρχονται σε χτυπητή αντίθεση με τις παιδικές φιλίες στη Γιούμπα, μια γειτονιά μέσα στην πόλη , με ανθρώπους χαμηλού εισοδήματος, κυρίως μαύρους . Τα παιδιά της γειτονιάς αυτής αναφέρουν ότι έχουν τέσσερις ή πέντε στενούς και φαίνονται πρόθυμα να κάνουν φίλους ακόμη περισσότερα παιδιά . Τα παιδιά αυτά τριγυρίζουν στη γειτονιά μέσα σε μεγάλες ομάδες. Η κοινωνική τους ζωή είναι πλατιά κι αυθόρμητη, με καθημερινές περιπλανήσεις τη θερινή περίοδο μέσα κι έξω απ' τα κέντρα ψυχαγωγίας , τις αποθήκες , τις σχολικές αυλές, με “δυνατό σπρωξίδι, τσακωμούς, προπόνηση στην πάλη μεταξύ τους , καθώς κατηφορίζουν στους δρόμους ”

Οι διαφορές ανάμεσα στις φιλίες στο Μοντερέι και στη Γιούμπα μπορούν να αποδοθούν **εν μέρει στα φυσικά χαρακτηριστικά που έχουν οι δυο γειτονιές**. Τα σπίτια της πρώτης γειτονιάς είναι αραιά , και οι κατηφορικοί , ανεμοδασμένοι δρόμοι , χωρίς πεζοδρόμιο, κάνουν δύσκολη την πρόσβαση στα σπίτια των φίλων . Το πάρκο της γειτονιάς και η παιδική χαρά βρίσκονται χαμηλά στο λόφο, σε μεγάλη απόσταση από πολλά σπίτια . Έτσι διαρρυθμισμένος ο φυσικός χώρος εμποδίζει τις τυχαίες συναντήσεις των παιδιών και δημιουργεί την ανάγκη για προσυνεννόηση και για βοήθεια από την πλευρά των γονιών . Η Γιούμπα , από την άλλη , είναι μια συνηθισμένη περιοχή , γεμάτη παιδιά , χωρίς πολλά φυσικά εμπόδια, όπως ψηλούς φράχτες ,

δέντρα ή μεγάλες αποστάσεις μεταξύ των κατοικιών . Είναι ένα περιβάλλον που διευκολύνει τις επαφές μεταξύ των παιδιών , πράγματι, κάτι που κυριολεκτικά τα <<ρίχνει>> το ένα κοντά στο άλλο. Τα φυσικά χαρακτηριστικά στις δύο γειτονιές έχουν βέβαια στενή σχέση με τους οικονομικούς πόρους των κατοίκων τους . **Και η οικονομική κατάσταση έχει επίδραση στη ζωή των παιδιών .** Όταν , για παράδειγμα , τα παιδιά στο Μοντερέι θέλουν να πάνε για κολύμβηση, πρέπει να τα βολέψουν, ώστε να τα μεταφέρουν οι γονείς τους με αυτοκίνητο, ένα απόγευμα, σε μια από τις εξοχικές λέσχες στην οποία ανήκουν οι οικογένειες της γειτονιάς. Στη Γιούμπα , όταν τα παιδιά θέλουν να πάνε για μπάνιο, μια ομάδα απ' αυτά μπορεί να μπει κρυφά στην πισίνα ενός διαμερίσματος της γειτονιάς , για μια γρήγορη βουτιά, όσο ο διαχειριστής απουσιάζει.

Εκτός απ' αυτές τις φυσικές και οικονομικές διαφορές υπάρχουν και πολιτισμικές διαφορές που επηρεάζουν τις παιδικές φιλίες.

Στην πλούσια ιδιαίτερη πολιτισμική κοινότητα των λευκών του Μοντερέι , οι κοινωνικές σχέσεις φτιάχνονται, ως ένα βαθμό, σύμφωνα με τη σχετικά τυπική , προγραμματισμένη από πριν κοινωνική ζωή των γονιών τους , που περιστρέφεται γύρω από δεξιώσεις, συγκεντρώσεις οργανώσεων και συναντήσεις σε λέσχες των προαστίων . Ακόμη , τα παιδιά αποκτούν ό,τι μπορεί να είναι μιας <<ανώτερης – μεσοαστικής τάξης>> άποψη για τη φιλία , όπου δίνεται έμφαση στην εκλεκτικότητα και την ψυχική αρμονία. Σ' αυτό το σύστημα αξιών οι φίλοι δεν μπορούν να είναι απλά άτομα που μένουν κοντά , άλλα οφείλουν να έχουν κοινά ενδιαφέροντα και αρχές . Ένα κορίτσι στο Μοντερέι που η καλύτερη φίλη του τύχαινε να μένει στη διπλανή πόρτα , ρωτήθηκε αν αυτό το γειτόνεμα ήταν ο λόγος της στενής φιλικής τους σχέσης. “Όχι” , αποκρίθηκε, “**διαλέγω να είμαι μ' εκείνους που είναι δραστήριοι , όπως εγώ**”.

Το να προσδιορίσουμε ποια σχολεία, γειτονιές ή άλλοι χώροι διαμονής εξασφαλίζουν το πιο ευνοϊκό έδαφος για τις παιδικές φιλίες , δεν είναι ανεξάρτητο από τις κοινωνικές αξίες του παρατηρητή . Είναι , όμως , φανερό ότι τα γνωρίσματα του περιβάλλοντος , η διευθέτηση του φυσικού χώρου , οι οικονομικοί πόροι, οι πολιτισμικές αξίες και προσδοκίες

ασκούν πιο πολύ μεγάλη επίδραση την κοινωνική ζωή των παιδιών .

ΟΜΑΔΑ: “FRIENDship”

Ρενάλντο Μάρκου
Έρσον Βότση
Λουκά Αχαλκάτση
Μανος Καλουτσάκης
Φώτης Κυπριωτάκης

Φιλία ονομάζεται η σχέση μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων του ίδιου ή και διαφορετικού φύλου, με κύριο χαρακτηριστικό την αμοιβαία πλατωνική αγάπη, αφοσίωση και κατανόηση, χωρίς κατ' ανάγκη να υπάρχει συμφέρον, κίνητρο ή ανώτερος στόχος. Είναι να εμπιστεύεται ο ένας τον άλλον, και να είναι ειλικρινείς μεταξύ τους.

Μια λέξη τόσο μικρή αλλά και τόσο δυνατή που το άκουσμά της και μόνο σε κάνει να χαμογελάς. Ίσως η φιλία μοιάζει με τον κεραυνοβόλο έρωτα που σε χτυπάει κατακέφαλα και αμέσως καταλαβαίνεις πως κάποιος σου ταιριάζει

Οι φίλιες διαφορετικής ηλικίας

Οι φίλιες μεταξύ γειτονικών παιδιών διαφορετικής ηλικίας είναι κάτι το συνηθισμένο. Στις σημερινές δυτικές περιοχές, όπου γενικά θεωρείται σαν δεδομένο ότι τα παιδιά σχετίζονται με άλλα, σχεδόν της ηλικίας τους αυτή η υπόθεση φαίνεται να 'χει σχετικά πρόσφατη προέλευση. **Ξεκίνησε στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, με την καθιέρωση ενός εκπαιδευτικού συστήματος όπου υπάρχει διαχωρισμός κατά ηλικία.** Τα παιδιά περνούν ένα μεγάλο μέρος του χρόνου τους στο σχολείο, συναντούν συνομήλικα παιδιά στις τάξεις τους και συνεχίζουν αυτές τις φιλικές σχέσεις και έξω από το σχολείο. Γενικότερα, τα παιδιά της ίδιας ηλικίας θεωρούνται και από τους ενηλίκους και από τα ίδια τα παιδιά ως άτομα που <<ταιριάζουν>> για φιλικούς δεσμούς, ενώ τα μεγαλύτερα η μικρότερα, το αντίθετο. **Η προτίμηση**

ενός παιδιού για μεγαλύτερους η

νεότερους φίλους είναι πιθανόν να φαίνεται σαν κάτι το επικίνδυνο,σαν ένδειξη κοινωνικής η ψυχολογικής δυσκολίας

Παρά την επικράτηση αυτού του κατά ηλικία διαχωρισμού, **αμφισβητήθηκε** η πλατιά διαδομένη άποψη ότι ο διαχωρισμός αυτός είναι ο πιο <<φυσικός >> και, συνεπώς, η πιο επιθυμητή ρύθμιση των πραγμάτων. Συμφωνά με μια ανθρωπολογική άποψη, η κατά ηλικία διευθέτηση των κοινωνικών επαφών των παιδιών στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες είναι μια **ανωμαλία**. Σε πολλές πολιτισμικές εθνότητες – τουλάχιστον ίσα με τις πολύ πρόσφατες αλλαγές προς τα δυτικά πρότυπα – **το παιχνίδι και η κοινωνικοποίηση των παιδιών γίνονται σε ομάδες με μεικτές ηλικίες**. Για παράδειγμα: στους Νιανσογκο της Κένυα, οι ομάδες της πρώτης παιδικής ηλικίας αποτελούνται από αδερφια, ξαδερφια και αλλά συγγενικά πρόσωπα από γειτονικούς αγροτικούς κλήρους, με εντελώς διαφορετικές ηλικίες .Σ 'να χωριό της Οκινάβα, την Τάιρα, η ομάδα του ημερησίου << παιδικού σταθμού >> περιλαμβάνει όλα τα παιδιά από την ηλικία του απογαλακτισμού ως την ηλικία των έξι χρονών. Μετά από επισκόπηση των δεδομένων για τις αλληλεπιδράσεις βρεφών και μικρών παιδιών στα μη ανθρώπινα πρωτεύοντα θηλαστικά και στις μη δυτικές κοινωνίες, ο ανθρωπολόγος Melvin konner προχώρησε μακριά στην υπόθεση ότι **τα παιδιά έχουν μια γενετικά ενδιάθετη τάση να σχετίζονται με αλλά διαφορετικής ηλικίας. Αυτή η προδιάθεση εμποδίζεται με τους τύπους διαχωρισμού ανάλογα με την ηλικία στις δυτικές κοινωνίες** “Οι πίθηκοι και οι προ-άνθρωποι πέρασαν πολλές δυσκολίες προσκειμένου να αναπτύξουν για μας μια πετυχημένη παιδική ηλικία σε ομάδες παιχνιδιού μεταξύ μη ομηλικών” γραφεί ο konner. “[Αυτή η άποψη] προτρέπει να αναρωτιόμαστε κάπως ποιο μπορεί

να είναι το κόστος για τα παιδιά μας από το να

κρατάμε τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα κοντά σε παιδιά της δικής τους ακριβώς ηλικίας“ . Και, αδιαφορώντας για την ουσία ενός τόσο προοδευτικού επιχειρήματος, πολλοί δυτικοί ερευνητές και παιδαγωγοί έχουν μετακινηθεί από την άποψη ότι και εμείς θα'πρεπε να ενθαρρύνουμε τέτοια μεικτή συναναστροφή, για να αυξήσουμε τις ευκαιρίες και τα οφέλη που παρέχουν οι παιδικές φιλικές σχέσεις.

Θα 'πρεπε να υπογραμμιστεί ότι κανείς δεν προβάλλει επιχειρήματα εναντίον στις φιλίες μεταξύ παιδιών της ίδιας ηλικίας. Αντιθέτως, όπως επισημαίνει ο Willard Hartup, οι φιλίες μεταξύ συνομηλητών είναι πάντα πιθανό να έχουν εξαιρετική σημασία για τα παιδιά, γιατί από τη φύση τους διασώζουν την αρχή της ισοτιμίας. Όταν δυο παιδιά έχουν την ίδια ηλικία και ομοιόβαθμη ικανότητα, κανένα από τα δυο δεν μπορεί να θεωρηθεί αρχηγός ή αυθεντία στις κοινές τους ενεργειές. Αντιθέτως, αρχίζουν και τα δυο ισότιμα και οι διαφορές στη θέση ανακύπτουν μόνον ως αποτέλεσμα των δικών τους διαπραγματεύσεων και των συζητήσεων γι' αυτά τα ίδια. Ουσιαστικά ικανά για πραγματικά στενή φιλική σχέση είναι εκείνα πιο πολύ τα παιδιά που μπορεί να αναγνωριστούν ως ίσα, αντιμετωπίζοντας κοινές προκλήσεις και ανησυχίες. Ακόμη και μικρά παιδιά αντιλαμβάνονται, καθώς φαίνεται, αυτή την ειδική δυνατότητα. Μεσα στους σταθμούς ημερησίας απασχόλησης, όπως και στους βρεφονηπιακούς σταθμούς με παιδιά διαφορετικής ηλικίας, **οι πιο στενοί φιλικό δεσμοί γίνονται μεταξύ παιδιών της ίδιας ηλικίας.**

Όπου είναι εύκολο να γίνουν συναναστροφές μεταξύ παιδιών διαφορετικής ηλικίας ,οι φίλες με μεγαλύτερα η μικρότερα παιδιά δεν αντικαθιστούν τις φίλες μεταξύ συνομηλίκων .**Αλλά οι φίλες που διασταυρώνουν τις ηλικίες μπορούν να συμπληρώσουν τις επαφές μεταξύ συνομηλίκων προς όφελος των παιδιών. Τα παιδιά που είναι <<ίσα>> σ' ένα ιδιαίτερο τομέα –είτε από την πλευρά της σωματικής ανάπτυξης, είτε ως προς τη λεκτική ευχέρεια, η τις αθλητικές ικανότητες -,δεν είναι πάντα της ίδιας ηλικίας.** Για την τρίχρονη Σουζάνα, π.χ. που είναι πιο αναπτυγμένη για την ηλικία της και που κάνει τα αλλά παιδιά να το βάζουν στα ποδια συναναστροφή με τετράχρονα παιδιά μπορεί να αποδείχνετε αποδοτικότερη .Για τον Πέντρο, ένα νεοφερμένο στις Ηνωμένες Πολιτείες παιδί, που δεν είχε ποτέ πριν μιλήσει αγγλικά, το παιχνίδι με τα παιδιά των τριών χρονών μπορεί να είναι κιάλας ο καλύτερος τρόπος εισόδου στην ομάδα .**Σημαντικό πλεονέκτημα για κάθε περιβάλλον με παιδιά διαφορετικής ηλικίας ,είτε πρόκειται για προσχολικό , σχολικό ,για τις τάξεις του δημοτικού όπου ποικίλλουν οι ηλικίες ,είτε πρόκειται για ομίλους ,ομάδες η γειτονιές,είναι ότι επιτρέπεται καθέ φορά στα παιδιά να βρίσκουν με μεγαλύτερη ευχέρεια του «όμοιους» τους.**

Ακόμη και όταν τα παιδιά διαφορετικής ηλικίας δεν είναι «ομότιμα», και τότε είναι δυνατό να δημιουργηθούν σχέσεις μοναδικά αποδοτικές. Οι ομάδες των συνομηλίκων είναι συχνά πρόσφορο έδαφος για την εμφάνιση ανταγωνισμών και την εκδήλωση επιθετικότητας , καθώς το κάθε παιδί ξεχωριστά αγωνίζεται να είναι το πιο δυνατο και το πιο πετυχημένο ανάμεσα στα αλλά σαν κι αυτό. Η αμοιβαία δράση μέσα σε ομάδες παιδιών διαφορετικής ηλικίας βοηθάει να ξεπεραστεί αυτή η ανταγωνιστική διάθεση.

Καθώς τα παιδιά μπαίνουν στα χρόνια της στοιχειώδους εκπαίδευσης, παραμένουν ικανά να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά τους, έτσι ώστε να αντιμετωπίζουν τις ανάγκες της κοινής δράσης με παιδιά διαφορετικής ηλικίας.

Τα πλεονεκτήματα από τη συνεργασία με παιδιά διαφορετικής ηλικίας μπήκαν σε εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμοστήκαν σε μερικά αμερικανικά δημοτικά σχολεία.

Από εκτίμηση τέτοιων προγραμμάτων φάνηκε ότι υπάρχει μεγάλο όφελος και για τις δυο κατηγορίες των παιδιών. Ο μαθητής κερδίζει μια εξατομικευμένη εκπαίδευση και αποκτά ένα μεγαλύτερο φίλο που του χρησιμεύει ως πρότυπο. Ο δάσκαλος αποκτά την εμπειρία της προσαρμογής στο επίπεδο του άλλου και της ανάληψης ευθύνης για το καλό αυτού του άλλου. Όπως ένας μαθητής της πέμπτης στο Μίσιγκαν ανέφερε: “Το να διδάσκεις σημαίνει να μπορείς να τα βγάζεις πέρα με τα προβλήματα των παιδιών, όταν αυτά δεν καταλαβαίνουν, κι αυτό με κάνει να αισθάνομαι σπουδαίος, γιατί κατορθώνω να διδάσκω κάποιον άλλον”

Πολλά από τα πλεονεκτήματα της αλληλεπίδρασης με παιδιά διαφορετικής ηλικίας, που έχουν συζητήσει, μπορούν να παρατηρηθούν πιο παραστατικά στις αμοιβές δραστηριότητες ανάμεσα σε αδερφούς και αδερφές.

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν μαζί, το μεγαλύτερο θα βοηθά το μικρότερο στα μαθήματα του σχολείου, θα το προγυμνάζει στον αθλητισμό ή θα το συμβουλεύει στις κοινωνικές του σχέσεις. Η εμπειρία από τη συμπαράσταση σ’ έναν μικρότερο αδελφό η μια

μικρότερη αδελφή μπορεί να βοηθήσει το μεγαλύτερο παιδί να γίνει ένα άτομο που νοιάζεται και συμπονάει και τους εκτός της οικογένειας του. Μελέτες πάνω στην αγωγή, βρήκαν ότι τα παιδιά που έχουν μικρότερα αδέρφια τείνουν να είναι πιο πρόθυμα να βοηθήσουν και να διαπαιδαγωγήσουν από εκείνα που δεν έχουν. Τα μικρότερα αδέρφια, εξάλλου, όχι μόνο δέχονται τη βοήθεια των μεγαλύτερων αδελφών τους, αλλά και είναι υποχρεωμένα να μάθουν να τα πάνε καλά μ' αυτές τις δυνατές -και μερικές φορές δυναστικές- μορφές. **Αποτέλεσμα αυτής της μάθησης είναι ότι τα δευτέρα, τρίτα παιδιά φαίνονται να' ναι πολύ πιο γυμνασμένα κοινωνικά και πιο αγαπητά από τα πρωτότοκα.**

Οι φιλίες μεταξύ παιδιών διαφορετικής ηλικίας έχουν, όπως είναι φυσικό, και την αρνητική και τη θετική πλευρά τους. Παρόμοιες συμμαχίες οδηγούν κάποτε σε εκφοβισμούς των μικρών παιδιών από τα μεγαλύτερα ή σε απόρριψη του μεγαλύτερου παιδιού από τους συνομηλίκους του, γιατί έχει φίλο ένα μικρότερο παιδί. Γονείς η δάσκαλοι ενδέχεται να φοβούνται ότι μια φιλική σχέση με ανάμεικτες ηλικίες μπορεί να οδηγήσει ένα μικρότερο παιδί σε δραστηριότητες, για τις οποίες δε είναι ακόμη προετοιμασμένο, ή να προκαλέσει οπισθοδρόμηση στη συμπεριφορά του μεγαλύτερου παιδιού. Το ίδιο το μεγαλύτερο παιδί ενδέχεται να χάσει το ενδιαφέρον του για ένα μικρότερο φίλο και τότε να κόψει μαζί του αποτομα. Και μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η αποκλειστική προτίμηση ενός παιδιού για μικρότερους φίλους να είναι πραγματικά ένα σήμα κινδύνου που θα έπρεπε οι ενήλικοι να προσέχουν ιδιαιτερα. **Αλλά οι κίνδυνοι από τις φιλίες με διασταυρωμένες ηλικίες αντισταθμίζονται, από τα ενδεχόμενα πλεονεκτήματα τέτοιων σχέσεων.Εχουμε**

HARD TIMES
WILL ALWAYS
REVEAL TRUE FRIENDS

www.behappy.me

κιάλας δει πολλά από αυτά τα οφέλη για τα μεγαλύτερα, όπως για τα μικρότερα παιδιά. Η ανθρωπολόγος Beatrice Whiting τα τοποθετεί σε ευρύτερη προοπτική : **Στις κοινωνίες, στις οποίες ισχύει κατά κανόνα η αλληλεπίδραση παιδιών διαφορετικής ηλικίας, τα παιδιά γίνονται λιγότερα εξαρτημένα από τους γονείς τους, λιγότερο εγωιστικά και ανταγωνιστικά, και πρόθυμα να συμβάλλουν στο καλό της κοινότητας, από ό,τι τα παιδιά στις δυτικές κοινωνίες.** Η Whiting συμπαιρνει : “Για να πάρουμε ένα μάθημα από τις φυλετικές κοινωνίες, είναι για εμάς ανάγκη να ενθαρρύνουμε το μικρότερο παιδί να αισθάνεται υπεύθυνο για τα αδέρφια του και τα νεότερα μέλη της κοινότητας, να γνωρίζει το μερίδιο της ευθηνής του στις προσπάθειες για την ευημερία των μελλών της ομάδας ”. Η αμοιβαία δράση με παιδιά διαφορετικής ηλικίας, κατά την Whiting καταφέρνει να αναπτύξει το αίσθημα της υπευθυνότητας και της συμμετοχικότητας των παιδιών μας

Δίνοντας στα παιδιά μας ευκαιρίες και ενθαρρύνοντας τα να κάνουν φιλίες με παιδιά διαφορετικής ηλικίας, πλαταίνουμε τον προσωπικό κοινωνικό ορίζοντα και ανεβάζουμε τη στάθμη του ενδιαφέροντος και της συντροφικότητας μέσα στην κοινωνία μας

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι μεγάλοι αντιμετωπίζουν ένα δίλημμα σχετικά με την επίδρασή τους στις φιλίες των παιδιών. Από τη μια – γονείς και δάσκαλοι –, μπορεί να πιστεύουν ότι οι φιλίες ανήκουν στην ιδιαίτερη επικράτεια του παιδιού και θα 'πρεπε να προσπαθούν να μην παρεμβαίνουν. Από την άλλη, επιθυμούν να βοηθούν τα παιδιά να δημιουργούν φιλίες που τα ικανοποιούν και τα ενεργοποιούν.

Η γραμμή διάκρισης μεταξύ βοήθειας και παρέμβασης είναι πολύ λεπτή. Οι προσπάθειες των ενηλίκων να διαμορφώνουν τις φιλίες των παιδιών προχωρούν μερικές φορές πιο πέρα απ' όσο χρειάζεται, με αρνητικές γι' αυτό συνέπειες. Γονείς και δάσκαλοι μπορεί κάποτε να ασκούν στα παιδιά πίεση “ να κάνουν φίλους”, υπερτονίζοντας τη σημασία του ταιριάσματος και της συμφωνίας των χαρακτήρων. Άλλοτε, η αποδοκιμασία των μεγάλων μπορεί να κάνει τα παιδιά να διακόπτουν φιλικούς δεσμούς, που στην πραγματικότητα έχουν μεγάλη σημασία γι' αυτά. Σε πολλές, πάντως, περιπτώσεις οι πιο καλοπροαίρετες προσπάθειες μας να βοηθάμε τα παιδιά μας στις φιλίες τους φαίνονται να πάνε στραβά. Μια ενθουσιώδης μητέρα μπορεί να παροτρύνει έντονα το μικρό παιδί της να παίξει μ' ένα άλλο στην ομάδα του παιχνιδιού, αλλά οι ερευνητές υποψιάζονται ότι τόσο επίμονη ενθάρρυνση μάλλον ενοχλεί παρά βοηθάει. Μια δασκάλα που ενδιαφέρεται, μπορεί να τρέξει για να βοηθήσει τα παιδιά να τακτοποιήσουν έναν τσακωμό, ενώ, αν περίμενε λίγο, τα παιδιά θα κατάληγαν μόνα τους σε καλύτερη λύση.

Παρ' όλ' αυτά, παραμένει φανερό ότι γονείς και δάσκαλοι παίζουν σημαντικό ρόλο στις παιδικές φιλίες. Ειδικά με τα μικρά παιδιά, οι μεγάλοι μπορούν να προσπαθούν να τα ωθούν σε αμοιβαία δράση με παιδιά διαφορετικού φύλου και διαφορετικής ηλικίας. Τέλος, μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις που οι γονείς πρέπει να επέμβουν και ν' απομακρύνουν ένα παιδί από μια φιλική σχέση ή παρέα που το βλάπτει. Ενώ γονείς και δάσκαλοι θα 'πρεπε να προσέχουν να μην κάνουν κατάχρηση της επιρροής τους πάνω στις φιλίες των παιδιών, θα 'πρεπε και να μην αποποιούνται αυτή την επίδραση. Εμείς οι ίδιοι διαλέγουμε και οργανώνουμε το περιβάλλον, τις γειτονίες και τα σχολεία, όπου τα παιδιά συναντιούνται μεταξύ τους. **Οι δικές μας αξίες για τη φιλία** –είτε θα πρέπει να είναι τυπική είτε όχι, συμμετοχικού τύπου ή αποκλειστικού, βαθιά ή επιφανειακή-, αναμφισβήτητα, **μεταβιβάζονται στα παιδιά μας μέσα από τα παραδείγματα που δίνουμε από τις**

σχέσεις μας με τους άλλους. Έτσι, δεν μπορούμε να βοηθάμε επηρεάζοντας τα παιδιά μας. Μπορούμε μόνο να προσπαθούμε να ασκούμε αυτή την επίδραση με φρονιμάδα και περίσκεψη, με ξεκάθαρη αντίληψη για την ξεχωριστή θέση της φιλίας στη ζωή του κάθε παιδιού.

ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΙΛΙΑ

Δεν μπορώ ν' αλλάξω
το παρελθόν ή το μέλλον σου.
Όμως όταν με χρειάζεσαι
θα είμαι εκεί μαζί σου.

Δεν μπορώ να αποτρέψω τα
παραπατήματα σου.
Μόνο μπορώ να σου προσφέρω
το χέρι μου
να κρατηθείς και να μη πέσεις

Χόρχε Λουις Μπόρχες

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : 1) ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ

2) **ΟΙ ΦΙΛΙΕΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ** - Ο ρόλος της φιλίας στο αναπτυσσόμενο παιδί
Zick Rubin- εκδόσεις FONTANA

3) <http://www.neolaia.gr/2014/01/03/filia-o-orismos-toy-alithinoy-filoy/#ixzz3yFtujbuu>

Ερωτηματολόγιο

Δόθηκε σε 19 μαθητές του Α2 μετά το τέλος της εκπαιδευτικής διαδικασίας του Β΄ Τετραμήνου του σχολικού έτους 2015-16 για την αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων του project .

1. Φιλία σημαίνει να μοιράζεσαι ιδέες, σκέψεις, ανάγκες, αισθήματα, όνειρα, αξίες, χρόνο, αντικείμενα

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
Απάντησαν:	ΣΩΣΤΟ 16	ΛΑΘΟΣ 3

2. Η φιλία δεν παίζει ρόλο στην ανάπτυξη του ατόμου , της προσωπικότητας, της σωματικής και ψυχικής υγείας .

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
Απάντησαν:	ΣΩΣΤΟ 16	ΛΑΘΟΣ 3

3. Οι φίλοι δεν παίζουν κριτικό ρόλο στη διαμόρφωση του αισθήματος ταυτότητας.

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
Απάντησαν :	ΣΩΣΤΟ 11	ΛΑΘΟΣ 8

4. Οι φιλίες είναι σημαντικές και εστιακά σημεία για την ποιότητα ζωής.

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
Απάντησαν :	ΣΩΣΤΟ 13	ΛΑΘΟΣ 6

5. Οι σχέσεις που διασταυρώνουν διαφορετικές μεταξύ τους ηλικίες, προωθούν τις κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού.

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
Απάντησαν :	ΣΩΣΤΟ 12	ΛΑΘΟΣ 7

6. Τα μεγαλύτερα παιδιά τονίζουν την ανάγκη για ψυχική συμφωνία στη

φιλία ,σε αντίθεση με τα μικρότερα παιδιά.

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 13**

ΛΑΘΟΣ 6

7. Τα δημοφιλή παιδιά ξέρουν περισσότερα γύρω από το πως να κάνει κανείς φίλους απ' ότι τα μη δημοφιλή.

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 9**

ΛΑΘΟΣ 10

8. Στις δεξιότητες της φιλίας δεν περιλαμβάνεται η ικανότητα να χειρίζεται κανείς με επιτυχία τις συγκρούσεις.

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 15**

ΛΑΘΟΣ 4

9. Προσωπικά χαρακτηριστικά όπως -φυσικά,σωματικά γνωρίσματα,αθλητική επίδοση,πνευματικές ικανότητες και οικογενειακή υποδομή δεν επηρεάζουν τη δημιουργία φιλίας.

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 12**

ΛΑΘΟΣ 7

10. Οι ενήλικοι πρέπει να σέβονται το γεγονός ότι μερικά παιδιά δημιουργούν πολλές φίλιες ,άλλα περιορίζονται σε μία -δύο και άλλα περνούν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα με τον εαυτό τους .

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 18**

ΛΑΘΟΣ 1

11. Όταν απορρίπτονται από ένα φίλο ,το ένα παιδί αντιδρά πέφτοντας σε κατάθλιψη,το άλλο κάνει τα πάντα για να ξανακερδίσει το φίλο του και ένα τρίτο προσπαθεί αμέσως να βρεί αντικαταστάτη του.

ΣΩΣΤΟ

ΛΑΘΟΣ

Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 13**

ΛΑΘΟΣ 6

12. Η φιλία χαρακτηρίζεται από αμοιβαία πλατωνική αγάπη χωρίς να υπάρχει κατ' ανάγκη συμφέρον ,κίνητρο ή ανώτερος στόχος.

ΣΩΣΤΟ
Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 17**

ΛΑΘΟΣ
ΛΑΘΟΣ 2

13. Οι φιλίες μεταξύ παιδιών διαφορετικής ηλικίας έχουν και την θετική και την αρνητική πλευρά τους. Οι κίνδυνοι όμως αντισταθμίζονται από τα πλεονεκτήματα τέτοιων σχέσεων.

ΣΩΣΤΟ
Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 13**

ΛΑΘΟΣ
ΛΑΘΟΣ 6

14. Υπάρχουν περιπτώσεις που οι γονείς πρέπει να επέμβουν και να απομακρύνουν ένα παιδί από μια φιλική σχέση ή παρρέα που το βλάπτει.

ΣΩΣΤΟ
Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 17**

ΛΑΘΟΣ
ΛΑΘΟΣ 2

15. Γονείς και δάσκαλοι θα έπρεπε να προσέχουν να μην κάνουν κατάχρηση της επιρροής τους πάνω στις φιλικές σχέσεις των παιδιών.

ΣΩΣΤΟ
Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 16**

ΛΑΘΟΣ
ΛΑΘΟΣ 3

16. Τα παιδιά δεν χρειάζονται πολλούς φίλους για να είναι ευτυχισμένα

ΣΩΣΤΟ
Απάντησαν : **ΣΩΣΤΟ 15**

ΛΑΘΟΣ
ΛΑΘΟΣ 4

δηλαδή 74,34% σωστές απαντήσεις επί του συνόλου των απαντήσεων .